

ELŐSZÓ A KONSTANTINÁPOLY-EGYEZMÉNYHEZ

A Konstantinápoly-egyezmény — valójában — öt héten át tartó diplomáciai tárgyalások során megszületett emlékiratok és jegyzékek összessége.

Ez a megállapodás az antant hatalmak Törökország felosztását célzó első titkos egyezménye. A háromoldalú tárgyalásokon leszögezték: a háború végeztével Oroszország megkapja Konstantinápolyt a tengerszorosokkal; Nagy-Britannia és Franciaország is megvalósítja saját terveit, a török birodalom ázsiai — jórészt törökök lakta — területeit illetően. A britek Arábia és a Porta fennhatóságán kívül eső Perzsia olajban gazdag területei felé kacsingattak, míg Párizs a Földközi-tenger keleti partján, Szíriában keresett „kárpótlást”.

A tengerszorosok kérdése azután körvonalazódott egyre határozottabban, miután a félhold birodalma hanyatlani kezdett és a Fekete-tenger megszűnt „török tó” lenni. A tengeri átjárók problematikája — a keleti kérdés részét képezve — a nagyhatalmak érdeklődését is felkeltette és a diplomácia egyik sarokkövévé vált. Ezt támasztja alá számos XIX. századi próbálkozás, melyek során Európa vezető hatalmai — különböző szerződések formájában — saját érdekeiknek megfelelően rendezni kívánták ezt a kérdést. A Boszporusz és a Dardanellák ebben a korszakban „váltak Tengerszorosokká”. Századunk elején az agresszív politikát folytató Németország megbontotta a korábban nehezen kialakult egyensúlyt a térségben, ami itt is fegyveres konfliktushoz vezetett. Oroszország attól tartva, hogy a Dardanellák ellen megkezdett hadműveletekbe nyugati szövetségeseinek sikerül bevonni Görögországot is, konkrét egyezmény megkötését sürgette. Ugyanis a görögök potenciális vetélytársként léphettek fel a szorosok megszerzésében egy esetleges nagyhatalmi döntés következtében.

A reménybeli megállapodás főbb elemeit Szazonov¹ körvonalazta 1915. március 4-én, a szövetséges országok nagyköveteinek küldött Emlékeztetőjében. Az orosz igényeket méltányoló angol és francia kormány is előterjesztette követeléseit — amit viszont Petrográd akceptált. A titkos

¹ Szergej Dmitrijevic Szazonov (1861—1927) 1910-ben váltja fel Izvolszkijt a külügyminiszeri posztón; 1916 júliusában a különbékét fontolgató cár elmozdította beosztásából.

egyezményt később Olaszország is elismerte. A Konstantinápoly-egyezményben foglaltak megvalósítását azonban lehetetlenné tette egyrészt, hogy az antant közel egyéves próbálkozása a szorosok megszerzésére kudarcot vallott; másrészt az oroszországi bolsevik forradalom vezetői úgy vélték, hogy nagyobb tőkét kövácshatnak a szerződés semmisnek nyilvánításával és nyilvánosságra hozatalával, mint a további alkudozásokkal — feltéve, ha az antant hat: lmai szóba is álltak volna az új rezsimmel.